

Narzędzia tradycyjne LO kl. II

Narzędzie nr 3: lekcja dotycząca kształcenia językowego (*Nie-Boska komedia* Zygmunta Krasińskiego)

Autor: Marlena Maciejewska

Temat: Opowiedzieć rewolucję. Funkcja środków stylistycznych w *Nie-Boskiej komedii* Zygmunta Krasińskiego.

Cele zajęć:

1. Pogłębianie funkcjonalnej wiedzy z zakresu nauki o języku.
2. Wzbogacanie umiejętności komunikacyjnych, stosowne wykorzystanie języka w różnych sytuacjach komunikacyjnych.
3. Funkcjonalne wykorzystywanie wiedzy o języku w odczytaniu sensów zawartych w strukturze głębokiej tekstów literackich i nieliterackich.

Bibliografia:

- I. Bartczak, *Nie-Boska komedia - romantyczny moralitet*, Acta Universitatis Lodzianis Folia Litteraria Polonica 4, 2001.
- B. Bartnicka, *Język i my 3. Podręcznik do języka polskiego dla szkół średnich*, Warszawa 1988.
- Z. Krasiński, *Nie-Boska komedia*, Wrocław 1974.

Komentarz metodyczny: Celem proponowanych zajęć jest ukazanie funkcjonowania języka w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Uczniowie powtórzą zagadnienia językowe (np. elementy aktu komunikacji, funkcje języka, wiadomości z gramatyki) oraz stylistyczne (styl, stylizacja, środki stylistyczne). Treści te obowiązują podczas egzaminu maturalnego. Młodzież licealna jednak bez większego entuzjazmu reaguje na „lekcje językowe”, ponadto często zapomina o zagadnieniach językowych, które opanowała na wcześniejszym etapie edukacyjnym. Dlatego warto wracać co pewien czas do podstawowych treści, łącząc kształcenie literackie z językowym.

Lekcja odwołuje się do dramatu Krasińskiego, ale z powodzeniem może być wykorzystana podczas spotkań z innymi tekstami. Zajęcia zaplanowano na 2 godziny lekcyjne.

Indywidualizacja: polega na dostosowaniu zadań i poleceń dla uczniów, u których została zdiagnozowana dysleksja rozwojowa.

I faza

Przed lekcją nauczyciel prosi uczniów o przyniesienie kilku materiałów (wycinki z gazet, obrazki, drobne rekwizyty), które kojarzą się z obrazem rewolucji w *Nie-Boskiej komedii*. Na początku zajęć uczniowie dzielą się na pięcioosobowe zespoły. Zadaniem każdej grupy jest przygotowanie na dużym arkuszu papieru kolażu z przyniesionych materiałów. Po upływie 15 minut, zespoły zamieniają się kolażami, które następnie mają opisać w odmiennym, losowo przydzielonym stylu lub stylizacji (np. naukowym, kolokwialnym, poetyckiej, archaicznej, biblijnej).

Polecenia dla zespołów:

1. Jesteś przewodnikiem w muzeum. Opisz otrzymany kolaż grupie zwiedzających.
2. Jesteś autorem podręcznika do historii sztuki. Opisz otrzymany kolaż.
3. W swobodnej rozmowie opisujesz koleżance/ koledze obejrzany kolaż.
4. Opisz kolaż, posługując się w swojej wypowiedzi stylem artystycznym.
5. Opisz kolaż, archaizując swoją wypowiedź.
6. Opisz kolaż, posługując się w swojej wypowiedzi stylizacją biblijną.

Po skończeniu pracy i zaprezentowaniu efektów, nauczyciel moderuje rozmowę na temat wykorzystanych przez każdą grupę środków językowych, sposobów przekazywania informacji. Pytania mogą dotyczyć dominującej funkcji języka, typów zdań, użytego słownictwa. Nauczyciel pyta, które formy wypowiedzi były najbardziej komunikatywne oraz od czego zależy wybór sposobu przekazania informacji (np. nadawcy, odbiorcy, kontekstu).

Komentarz metodyczny: Powyższe ćwiczenie bazuje na zdolnościach uczniów i odnosi się do czterech obszarów funkcjonowania człowieka: myślenia, wyobraźni, uwagi i obserwacji oraz pamięci. Dzięki quasi-zabawie uczniowie mają możliwość wykazania się wysokim poziomem rozumienia treści dramatu oraz wyrażenia własnych sądów i opinii. Sprzyjają temu zadania o charakterze eksperymentalnym (w tym wypadku kolaże, ale mogą to być wszelkiego rodzaju makiety, projekty, gry planszowe) i interdyscyplinarnym tworzenie tekstów w różnych gatunkach, odmianach stylistycznych, konwencjach. Ćwiczenia pobudzają wyobraźnię, kreatywność, pozwalają stworzyć rzadkie i oryginalne rozwiązania. Ponadto w obszarze uwagi i obserwacji rozwijają umiejętność wnioskowania oraz dostrzegania i rozwiązywania problemów. Pod

względem merytorycznym zadanie pozwala przypomnieć wiele ważnych kwestii językowych (np. schemat aktu komunikacji, funkcje języka, wiadomości z gramatyki: z zakresu składni, frazeologii, leksyki).

Indywidualizacja: Zadanie doskonale sprawdzi się w pracy z dyslektykami, którzy wykazują trudności w obszarze emocji, pamięci, przetwarzania informacji i mówienia. To właśnie dla nich idealne są działania polegające na opowiadaniu treści plakatów, obrazów oraz tworzenie historii na podstawie tekstów ikonicznych.

II faza

Uczniowie pracują indywidualnie, wykonując poniższe zadanie. Można je przeprowadzić w formie konkursu, dając uczniom 5 minut na wykonanie zadania i nagrodzenie osoby, która w tym czasie znajdzie najwięcej słów. (ZAŁĄCZNIK NR 1)

Polecenie: Z krzyżówki wykreśl (pionowo, poziomo) nazwy środków stylistycznych. Następnie przyporządkuj je do określonej grupy.

Poprawne odpowiedzi:

K	L	F	O	R	A	A	B	R	R	Z	K	G	H	P	O	R	Ó	W	N	A	N	I	E	D	R	A	S
M	E	T	A	F	O	R	A	F	O	G	K	L	D	P	S	R	S	E	W	W	J	K	U	J	K	S	W
E	Q	W	E	R	T	Y	U	I	O	R	E	I	F	I	K	A	C	J	A	T	Y	I	F	U	T	Q	E
T	A	S	D	F	A	N	H	F	D	S	S	W	T	U	Y	I	I	I	S	Y	M	B	O	L	W	E	R
O	Z	X	C	N	P	E	R	S	O	N	I	F	I	K	A	C	J	A	W	R	U	Y	N	T	Y	U	I
N	W	T	Y	U	O	K	S	Y	M	O	R	O	N	N	F	G	R	T	Y	U	U	U	I	O	P	E	A
I	N	W	E	R	S	J	A	S	S	S	E	E	T	S	Y	N	E	K	D	O	C	H	A	S	D	U	E
M	B	P	O	W	T	Ó	R	Z	E	N	I	E	W	E	R	U	O	P	C	N	R	T	Y	U	I	F	O
I	B	A	P	A	R	A	L	E	L	I	Z	M	S	K	Ł	A	D	N	I	O	W	Y	Z	X	C	E	H
A	N	L	N	N	O	Z	X	C	F	G	H	J	K	M	N	B	R	T	Y	M	V	B	N	M	K	M	O
U	P	E	R	Y	F	R	A	Z	A	S	F	R	T	A	N	A	F	O	R	A	A	S	D	F	G	I	H
C	R	G	W	W	A	N	I	M	I	Z	A	C	J	A	D	F	H	L	D	T	Z	X	C	V	B	Z	N
F	P	O	L	I	S	Y	N	D	E	T	O	N	S	R	T	Y	B	N	E	O	L	O	G	I	Z	M	M

Q	W	R	L	G	F	D	S	W	R	U	O	O	P	P	A	A	O	F	R	P	L	K	J	H	G	F	D
Q	H	I	P	E	R	B	O	L	A	W	F	T	U	O	O	O	P	T	T	E	P	I	T	E	T	G	J
R	T	A	R	C	H	A	I	Z	M	S	C	B	T	R	U	G	M	K	L	J	M	M	M	R	W	E	T
A	S	D	F	G	Z	X	C	B	N	M	W	R	T	Y	U	O	I	D	I	A	L	E	K	T	Y	Z	M

Fonetyczne środki stylistyczne: eufonia, onomatopeja.

Składniowe środki stylistyczne: apostrofa, powtórzenie, anafora, polisyndeton, paralelizm składniowy, inwersja.

Leksykalne środki stylistyczne: archaizm, neologizm, dialektyzm, regionalizm

Figury stylistyczne (tropy poetyckie): epitet, porównanie, metafora, hiperbola, metonimia, peryfrazja, oksymoron, alegoria, symbol, animizacja, personifikacja, reifikacja, metonimia, synekdocha, eufemizm¹.

Po wykonaniu zadania, omawiamy je wspólnie. Jeśli zaistnieje potrzeba, przypominamy definicje poszczególnych środków stylistycznych.

Indywidualizacja: Ćwiczenie pomaga dyslektykom mającym problemy z czytaniem i pisaniem przyswoić pojęcia związane z omawianym zagadnieniem.

III faza:

Uczniowie nadal pracują indywidualnie, wykonując polecenia do fragmentów *Nie-Boskiej komedii*. (ZAŁĄCZNIK NR 2)

Polecenie: Przeczytaj podane fragmenty *Nie-Boskiej komedii*. Nazwij użyte środki stylistyczne i określ ich funkcję. W tym celu uzupełnij tabelę.

Do pieśni - do pieśni! Kto ją zacznie, kto jej dokończy? Dajcie mi przeszłość zbrojną w stal, powiewną rycerskimi pióry. Gotyckie wieże wywołam przed oczy wasze - rzucę cień katedr świętych na głowy wam. Ale to nie to - tego już nigdy nie będzie. (...) Wstyďte się, wstyďte wszyscy mali i wielcy- a mimo was mimo żeście mierni i nędzni, bez serca i mózgu, świat dąży ku swoim celom, rwie za sobą, pędzi przed się, bawi się z wami, przerzuca, odrzuca - walcem świat się toczy, pary znikają i powstają, wnet zapadają, bo ślisko - bo krwi dużo - krew wszędzie - krwi dużo, powiadam wam.

¹ Podziału dokonano na podstawie książki: B. Bartnicka, *Język i my 3. Podręcznik do języka polskiego dla szkół średnich*, Warszawa 1988, s. 79- 126.

(...) Czy widzicie, jak oni czekają niecierpliwie - szemrzą między sobą, do wrzasków się gotują. (...) Teraz szum wielki powstał w zgromadzeniu - czy to radość czy rozpacz? Kto rozpozna, jakie uczucie w głosach tysięcy? Ten, który nadszedł, wstał na stół, wskoczył na krzesło i panuje nad nimi, mówi do nich. Głos jego przeciągły, ostry, wyraźny - każde słowo rozeznasz, zrozumiesz- ruchy jego powolne, łatwe, wtórują słowom jak muzyka pieśni - czoło wysokie, przestronne, włosy jednego na czaszce nie masz, wszystkie wypadły, strącone myślami - skóra przyschła do czaszki, do liców, żółtawo się wcina pomiędzy kości i mięśnie - a od skroni broda. Czarna wieńcem twarz opasuje - nigdy krwi, nigdy zmiennej barwy na licach - oczy niewzruszone, wlepione w słuchaczy - chwili jednej zwątpienia, pomieszania nie dojrzeć; a kiedy ramię wzniesie, wyciągnie wyteży ponad nimi, schylają głowy, zda się, że wnet ułkną przed tym błogosławieństwem wielkiego rozumu - nie serca - precz z sercem, z przesądami, a niech żyje słowo pociechy i mordy! To ich wściekłość, ich kochanie, to władca ich dusz i zapału - on obiecuje im chleb i zarobek. Krzyki się wzbijały, rozciągnęły, pękły po wszystkich stronach. "Niech żyje Pankracy! - chleba nam, chleba, chleba!" (...) Tymczasem trwają poklaski i wrzaski. "Chleba nam, chleba, chleba! - Śmierć panom, śmierć kupcom - chleba, chleba!"

Z. Krasiński, *Nie-Boska komedia*, Wrocław 1974, s. 95.

Przykładowe odpowiedzi:

	Nazwa środka	Funkcja pełniona w tekście
Do pieśni - do pieśni!	wykrzyknienie	patetyczne wezwanie do opiewania batalii (wprowadza walor patetyczny, uroczysty)
przeszłość zbrojna w stal	uosobienie, metafora	wyraża pragnienie narratora, by przywołać wielką tradycję rycerską
(przeszłość) powiewna rycerskimi piórami	uosobienie, metafora archaizm	wyraża pragnienie narratora, by przywołać wielką tradycję rycerską/ wzmacnia patos wypowiedzi
Gotyckie wieże wywołam przed oczy wasze	apostrofa, metafora	wyraża pragnienie narratora, by przywołać wielką tradycję rycerską/ wzmacnia patos wypowiedzi
rzucę cię katedr świętych na głowy wam	apostrofa, metafora, epitet	sakralizacja/ wzmacnia patos wypowiedzi
Wstyďte się, wstyďte wszyscy mali i wielcy	apostrofa, powtórzenie, wyliczenie	wzmacnia emocjonalizm wypowiedzi/ oskarżenie odbiorcy/ odwołuje się do ogółu słuchaczy
mierni i nędzni	epitety nacechowane pejoratywnie	pogłębia negatywną charakterystykę odbiorców

bez serca i mózgu	metafora, symbol serca, mózgu	negatywna charakterystyka odbiorców- pozbawieni uczuć, rozsądku
(świat) dąży ku swoim celom, rwie za sobą, pędzi przed się, bawi się z wami, przerzuca, odrzuca	ożywienia, personifikacje, wyliczenia	wzmacnia dynamizm, oddaje zmienność świata za pomocą czasowników: rwać, pędzić, przerzucać, odrzucać
walcem świat się toczy	metafora	potęguje efekt grozy, nadchodzącej katastrofy, zapowiada zniszczenie
krwi dużo - krew wszędzie - krwi dużo	powtórzenia, hiperbola	potęguje efekt grozy, nadchodzącej katastrofy, zapowiada zniszczenie
szemrzą między sobą, do wrzasków się gotują	instrumentacja głoskowa (eufonia)	wzmacnia grozę, potęguje napięcie
głodne i biedne jak oni, zwiędłe przed czasem/ w ich oczach coś gasnącego, ponurego	epitety, porównania	służą charakterystyce postaci
czy to radość czy rozpacz?	pytanie	pytanie wyraża trudność (niemożność) określenia prawdziwych uczuć i motywacji tłumu
To ich wściekłość, ich kochanie	metonimia (zamiennia)	podkreśla, jaką rolę odgrywa Pankracy
Kto rozpozna, jakie uczucie w głosach tysiąców?	metonimia (zamiennia) /hiperbola	potęguje wrażenie bezosobowości i ilości rewolucjonistów
"Niech żyje Pankracy! - chleba nam, chleba, chleba!"	wykrzyknienie	wzmacnia emocjonalizm

Po skończonej pracy, wspólnie omawiamy tabelę.

Komentarz: Zadanie pozwala w praktyce sprawdzić znajomość środków stylistycznych oraz określić ich funkcję (o tym aspekcie często uczniowie zapominają, warto zatem uczyć ich, by oprócz nazwania środka zastanowili się, w jakim celu został wykorzystany).

IV faza

Uczniowie nadal pracują indywidualnie, wykonując polecenia (ZAŁĄCZNIK NR 3):

Przeczytaj wypowiedź Iwony Bartczak i wykonaj polecenia:

1. Podaj synonimy podkreślonych słów/ zwrotów.
2. Wyjaśnij ze słownikiem znaczenie słów/ zwrotów, których nie rozumiesz.

3. Nazwij poniższe części mowy:

- siebie
- czyż
- żółtawo
- obiecując.

4. Odwołując się do słów badaczki oraz wcześniejszych fragmentów *Nie-Boskiej komedii*, odpowiedz na pytanie, jakie środki językowe i stylistyczne wzmacniają diabolizm Pankracego.

Pankracy nie nazywa siebie Bogiem, ale rości sobie prawo do władzy absolutnej, jest panem życia i śmierci swych czcicieli, rządca ich sumień. W swej ogromnej pysze sądzi, że potrafi zbudować dla ludzi inny świat. Pragnie wytyczyć nową granicę między dobrem i złem, decydować o znaczeniu pojęć „cnota” i „występek”. (...) Obiecując ubogim i poniżonym chleb i cześć, chce być dla nich zbawicielem. Ale jego siła opiera się wyłącznie na potędze rozumu, nie ma w sobie miłości dla tłumu, który za nim idzie. Potrzebuje go tylko do zrealizowania swej wielkiej idei, w której wcielenie sam zresztą do końca nie wierzy. Kiedy nikt go nie słyszy, mówi wszakże: „Myśli moja, czyż nie zdołasz łudzić siebie, jako drugich łudzisz?”. Stara się nie dopuszczać do siebie zwątpienia, lecz w głębi duszy wie, że wizja raju na ziemi to mystyfikacja stworzona po to, by omamić lud. Z nienawiści i zbrodni nie może bowiem zrodzić się dobro. Tak więc, nawet we własnym mniemaniu, jest Pankracy fałszywym prorokiem, być może właśnie jednym z tych, których Biblia i tradycja Kościoła utożsamiają z imieniem Antychrysta. Jak podaje Ewangelia św. Mateusza (24, 24), przestrzega przed nim i sam Jezus, a za nim Jego ukochany uczeń, św. Jan, w swych adresowanych do członków gmin chrześcijańskich listach apostołskich. Antychryst zjawia się również na kartach natchnionej Apokalipsy, gdzie występuje pod postacią dwóch Bestii. Ich władza i moc pochodzą od Smoka-Szatana, zaś ich zadaniem jest przywieść ludzi do tego, by „pokłon oddali Smokowi” (13, 4). W samej postaci Pankracego jest jakiś pierwiastek szatański. Oto jego opis z prologu Części trzeciej dramatu: „czoło wysokie, przestronne, włosy jednego na czaszce nie masz, wszystkie wypadły strącone myślami - skóra przyschła do czaszki, do liców, żółtawo się wcina pomiędzy koście i muszkuły - a od skroni broda czarna wieńcem twarz opasuje - nigdy krwi, nigdy zmiennej barwy na licach - oczy niewzruszone, wlepione w słuchaczy - chwili jednej zwątpienia, pomieszania nie dojrzeć; a kiedy ramię wzniesie, wyciągnie, wyteży ponad nimi, schylają głowy, zda się, że nawet uklękną pod tym błogosławieństwem wielkiego rozumu”. Jest to człowiek pozbawiony emocji, obdarzony charyzmatyczną siłą, zmuszającą do poddania się jego woli. Mądrością, umiejętnością budowania konstrukcji myślowych i ich wyrażania w słowie zachwyca i powala na kolana wyznawców, w większości prostych i ograniczonych ludzi. A rozum bez miłości to siła szatańska.

(I. Bartczak, *Nie-Boska komedia - romantyczny moralitet*, Acta Universitatis Lodziensis Folia Litteraria Polonica 4, 2001, s. 65-66.)

Przykładowe odpowiedzi:

1. rości sobie prawo- domaga się, postuluje, żąda, ubiega się o.../ rządca- władca, przywódca, rozkazodawca/ idea- pomysł/ mistyfikacja- nieprawda, szachrajstwo/omamić- otumanić, podejść/ charyzmatyczna- porywająca, zajmująca

3. siebie- zaimek zwrotny/ czyż- partykuła/ żółtawo-przysłówek/obiecując- imiesłów przysłówkowy współczesny
4. Ten, który nadszedł, wstąpił na stół (patetyczne określenie, stylizacja biblijna)/ Głos jego przeciągły, ostry, wyraźny/ ruchy jego powolne, łatwe- epitety, enumeracja/ (*ruchy jego*) wtórują słowom, jak muzyka pieśni- porównanie/ (*włosy wypadły*) strącone myślami- ożywienie/ a kiedy ramię wzniesie, wyciągnie wyteży ponad nimi, schylają głowy, zda się, że wnet uklękną przed tym błogosławieństwem wielkiego rozumu -stylizacja biblijna/ (*broda*) czarna wieńcem twarz opasuje- metafora, epitet/ niech żyje słowo pociechy i mordu! – wykrzyknienie/ To ich wściekłość, ich kochanie, to władca ich dusz i zapału- metonimia

Po zakończeniu ćwiczenia, omawiamy je wspólnie.

Komentarz: Zadanie pozwala uczniom ćwiczyć umiejętność gromadzenia informacji pochodzących z różnych źródeł, poszukiwania w tekście odpowiedzi na pytania oraz wyszukiwania szczegółowych informacji na dany temat. Ponadto systematyzuje wcześniejsze informacje związane z funkcjonalnością używanych środków stylistycznych a także przypomina o częściach mowy, które uczniom sprawiają trudność.

Indywidualizacja: Ćwiczenia bazujące na wyjaśnianiu ze słownikiem znaczenia trudnych, niezrozumiałych słów, samodzielnym definiowaniu pojęć oraz poszukiwaniu synonimów pozwalają zniwelować trudności w obszarze przetwarzania informacji i mówienia. Natomiast poszukiwanie w tekście odpowiedzi na pytania i wyszukiwanie szczegółowych informacji pomaga w trudnościach w obszarze czytania.

Podsumowanie:

Nauczyciel kieruje rozmową, podczas której uczniowie wymieniają najważniejsze środki stylistyczne oraz ich funkcje.

Materiały wykorzystane na lekcji: (w załącznikach)

ZAŁĄCZNIK NR 1

Z krzyżówki wykreśl (pionowo, poziomo) nazwy środków stylistycznych. Następnie przyporządkuj je do określonej grupy.

K	L	F	O	R	A	A	B	R	R	Z	K	G	H	P	O	R	Ó	W	N	A	N	I	E	D	R	A	S
M	E	T	A	F	O	R	A	F	O	G	K	L	D	P	S	R	S	E	W	W	J	K	U	J	K	S	W
E	Q	W	E	R	T	Y	U	I	O	R	E	I	F	I	K	A	C	J	A	T	Y	I	F	U	T	Q	E
T	A	S	D	F	A	N	H	F	D	S	S	W	T	U	Y	I	I	I	S	Y	M	B	O	L	W	E	R

O	Z	X	C	N	P	E	R	S	O	N	I	F	I	K	A	C	J	A	W	R	U	Y	N	T	Y	U	I
N	W	T	Y	U	O	K	S	Y	M	O	R	O	N	N	F	G	R	T	Y	U	U	U	I	O	P	E	A
I	N	W	E	R	S	J	A	S	S	S	E	E	T	S	Y	N	E	K	D	O	C	H	A	S	D	U	E
M	B	P	O	W	T	Ó	R	Z	E	N	I	E	W	E	R	U	O	P	C	N	R	T	Y	U	I	F	O
I	B	A	P	A	R	A	L	E	L	I	Z	M	S	K	Ł	A	D	N	I	O	W	Y	Z	X	C	E	H
A	N	L	N	N	O	Z	X	C	F	G	H	J	K	M	N	B	R	T	Y	M	V	B	N	M	K	M	O
U	P	E	R	Y	F	R	A	Z	A	S	F	R	T	A	N	A	F	O	R	A	A	S	D	F	G	I	H
C	R	G	W	W	A	N	I	M	I	Z	A	C	J	A	D	F	H	L	D	T	Z	X	C	V	B	Z	N
F	P	O	L	I	S	Y	N	D	E	T	O	N	S	R	T	Y	B	N	E	O	L	O	G	I	Z	M	M
Q	W	R	L	G	F	D	S	W	R	U	O	O	P	P	A	A	O	F	R	P	L	K	J	H	G	F	D
Q	H	I	P	E	R	B	O	L	A	W	F	T	U	O	O	O	P	T	T	E	P	I	T	E	T	G	J
R	T	A	R	C	H	A	I	Z	M	S	C	B	T	R	U	G	M	K	L	J	M	M	M	R	W	E	T
A	S	D	F	G	Z	X	C	B	N	M	W	R	T	Y	U	O	I	D	I	A	L	E	K	T	Y	Z	M

Fonetyczne środki stylistyczne:

Składniowe środki stylistyczne

Leksykalne środki stylistyczne:

Figury stylistyczne (tropy poetyckie):

ZAŁĄCZNIK NR 2

Przeczytaj podane fragmenty *Nie-Boskiej komedii*. Nazwij użyte środki stylistyczne i określ ich funkcję. W tym celu uzupełnij tabelę.

Do pieśni - do pieśni! Kto ją zacznie, kto jej dokończy? Dajcie mi przeszłość zbrojną w stal, powiewną rycerskimi pióry. Gotyckie wieże wywołam przed oczy wasze - rzucę cień katedr świętych na głowy wam. Ale to nie to - tego już nigdy nie będzie. (...) Wstydźcie się, wstydźcie wszyscy mali i wielcy - a mimo was mimo żeście mierni i nędzni, bez serca i mózgu, świat dąży ku swoim celom, rwie za sobą, pędzi przed się, bawi się z wami, przerzuca, odrzuca - walcem świat się toczy, pary znikają i powstają, wnet zapadają, bo ślisko - bo krwi dużo - krew wszędzie - krwi dużo, powiadam wam.

(...) Czy widzicie, jak oni czekają niecierpliwie - szemrzą między sobą, do wrzasków się gotują. (...) Teraz szum wielki powstał w zgromadzeniu - czy to radość czy rozpacz? Kto rozpozna, jakie uczucie w głosach tysięcy? Ten, który nadszedł, wstąpił na stół, wskoczył na krzesło i panuje nad nimi, mówi do nich. Głos jego przeciągły, ostry, wyraźny - każde słowo rozeznasz, zrozumiesz - ruchy jego powolne, łatwe, wtórują słowom jak muzyka pieśni - czoło wysokie, przestronne, włosy jednego na czaszce nie masz, wszystkie wypadły, stracone myślami - skóra przyschła do czaszki, do liców, żółtawo się wcina pomiędzy kości i mięśnie - a od skroni broda. Czarna wieńcem twarz opasuje - nigdy krwi, nigdy zmiennej barwy na licach - oczy niewzruszone, wlepione w słuchaczy - chwili jednej zwątpienia, pomieszania nie dojrzeć; a kiedy ramię wzniesie, wyciągnie wyteży ponad nimi, schylają głowy, zda się, że wnet uklęką przed tym błogosławieństwem wielkiego rozumu - nie serca - precz z sercem, z przesadami, a niech

żyje słowo pociechy i mordy! To ich wściekłość, ich kochanie, to władca ich dusz i zapału - on obiecuje im chleb i zarobek. Krzyki się wzbily, rozciągnęły, pękły po wszystkich stronach. "Niech żyje Pankracy! - chleba nam, chleba, chleba!" (...) Tymczasem trwają poklaski i wrzaski. "Chleba nam, chleba, chleba! - Śmierć panom, śmierć kupcom – chleba, chleba!"

Z. Krasieński, *Nie-Boska komedia*, Wrocław 1974, s. 95.

	Nazwa środka	Funkcja pełniona w tekście
Do pieśni - do pieśni!		
przeszłość zbrojna w stal		
(przeszłość) powiewna rycerskimi piórami		
Gotyckie wieże wywołam przed oczy wasze		
rzucę cię katedr świętych na głowy wam		
Wstydzcie się, wstydzcie wszyscy mali i wielcy		
mierni i nędzni		
bez serca i mózgu		
(świat) dąży ku swoim celom, rwie za sobą, pędzi przed się, bawi się z wami, przerzuca, odrzuca		
walcem świat się toczy		
krwi dużo - krew wszędzie - krwi dużo		
szemrzą między sobą, do wrzasków się gotują		
głodne i biedne jak oni, zwiędłe przed czasem/ w ich oczach coś gasnącego, ponurego		
czy to radość czy rozpacz?		
To ich wściekłość, ich kochanie		
Kto rozpozna, jakie uczucie w głosach tysięcy ?		
"Niech żyje Pankracy! - chleba nam, chleba, chleba!"		

ZALĄCZNIK NR 3

Przeczytaj wypowiedź Iwony Bartczak i wykonaj polecenia:

1. Podaj synonimy podkreślonych słów/ zwrotów.
2. Wyjaśnij ze słownikiem znaczenie słów/ zwrotów, których nie rozumiesz.
3. Nazwij poniższe części mowy:
 - siebie
 - czyż
 - żółtawo
 - obiecując
4. Odwołując się do słów badaczki oraz wcześniejszych fragmentów *Nie-Boskiej komedii*, odpowiedz na pytanie, jakie środki językowe i stylistyczne wzmacniają diabolizm Pankracego.

Pankracy nie nazywa siebie Bogiem, ale rości sobie prawo do władzy absolutnej, jest panem życia i śmierci swych czcicieli, rzadca ich sumień. W swej ogromnej pysze sądzi, że potrafi zbudować dla ludzi inny świat. Pragnie wytyczyć nową granicę między dobrem i złem, decydować o znaczeniu pojęć „cnota” i „występek”. (...) Obiecując ubogim i poniżonym chleb i cześć, chce być dla nich zbawicielem. Ale jego siła opiera się wyłącznie na potęgze rozumu, nie ma w sobie miłości dla tłumu, który za nim idzie. Potrzebuje go tylko do zrealizowania swej wielkiej idei, w której wcielenie sam zresztą do końca nie wierzy. Kiedy nikt go nie słyszy, mówi wszakże: „Myśli moja, czyż nie zdołasz ludzi siebie, jako drugich ludzi?”. Stara się nie dopuszczać do siebie zwątpienia, lecz w głębi duszy wie, że wizja rajy na ziemi to mystyfikacja stworzona po to, by omamić lud. Z nienawiści i zbrodni nie może bowiem zrodzić się dobro. Tak więc, nawet we własnym mniemaniu, jest Pankracy fałszywym prorokiem, być może właśnie jednym z tych, których Biblia i tradycja Kościoła utożsamiają z imieniem Antychrysta. Jak podaje Ewangelia św. Mateusza (24, 24), przestrzega

przed nim i sam Jezus, a za nim Jego ukochany uczeń, św. Jan, w swych adresowanych do członków gmin chrześcijańskich listach apostoelskich. Antychryst zjawia się również na kartach natchnionej Apokalipsy, gdzie występuje pod postacią dwóch Bestii. Ich władza i moc pochodzą od Smoka-Szatana, zaś ich zadaniem jest przywieść ludzi do tego, by „pokłon oddali Smokowi” (13, 4). W samej postaci Pankracego jest jakiś pierwiastek szatański. Oto jego opis z prologu Części trzeciej dramatu: „czoło wysokie, przestronne, włosy jednego na czaszce nie masz, wszystkie wypadły strącone myślami - skóra przyschła do czaszki, do liców, żółtawo się wcina pomiędzy koście i muszkuły - a od skroni broda czarna wieńcem twarz opasuje - nigdy krwi, nigdy zmiennej barwy na licach - oczy niewzruszone, wlepione w słuchaczy - chwili jednej zwątpienia, pomieszenia nie dojrzyć; a kiedy ramię wzniesie, wyciągnie, wyteży ponad nimi, schylają głowy, zda się, że nawet uklęką pod tym błogosławieństwem wielkiego rozumu”. Jest to człowiek pozbawiony emocji, obdarzony charyzmatyczną siłą, zmuszającą do poddania się jego woli. Mądrością, umiejętnością budowania konstrukcji myślowych i ich wyrażania w słowie zachwyca i powala na kolana wyznawców, w większości prostych i ograniczonych ludzi. A rozum bez miłości to siła szatańska.

(I. Bartczak, *Nie-Boska komedia - romantyczny moralitet*, Acta Universitatis Lodzensis Folia Litteraria Polonica 4, 2001, s. 65-66.)